

Riipaisevasti Ruotsin rinnakkaisyhteiskunnista

Jenny Küttim, *Sanningsbärarna*. Mondial 2022, 319 s.

Liza Alexandrova-Zorina, *Imperiets barn*. Ett reportage. Volante 2023, 236 s.

Ortodoksia 63 (2023), 212–214

DOI: 10.61560/ortodoksia.136667

Reportaasit rinnakkaisyhteiskunnista ovat suosittua luettavaa naapurimaassamme. Varjomaailmojen ovia raottavat tahoillaan Ruotsin television (SVT) uutistoimituksessa tutkivana journalistina työskentelevä Jenny Küttim ja venäläissyntyinen Ruotsissa asuva kirjailija Liza Alexandrova-Zorina.

Küttim kuvaa kirjassa *Sanningsbärarna* viisi vuotta kestänyttä työprojektiaan, joka käynnistyi heinäkuussa 2017, kun hän sai postitse nimettömän paketin täynnä satoja Jehovan todistajien salaisiksi luokiteltuja asiakirjoja, joissa käsitellään yhteisön hallintaa ja seurakuntalaistan kontrollointia. Lisäkipinän projektin toteuttamiselle antoi Australian hallituksen tutkimus Jehovan todistajien järjestelmällisestä lasten seksuaalisen hyväksikäytön salaamisesta: toimisiko myös ruotsalaisten Jehovan todistajien yhteisössä pedofiiliverkosto?

Alkuvaiheen epäröintiä seuraa innostuminen tärkeän asian eteenpäin saattamiseen, innostumista seuraa turhautuminen valta-vaan työmäärään ja turhautumista pettymys, kun projekti näennäisen tuloksettomana päädytään lopettamaan. Työ jatkuu kuvauksella sekä muiden suurta julkisuutta saaneiden tutkimusten että kirjailijan oman hypoteesin epäkohdista. Lopputuloksena on itsekriittisyyteen ja analyttiseen ajatteluun kykenevän toimittajan aito kasvutarina.

Lomittain journalistisen projektinsa kanssa Küttim kertoo itsestään Jehovan todistajien yhteisöön syntyneenä tyttönä joka huomasi teini-iässä tulleen manipuloituksi ja päätyi jättämään yhteisön. Yhdistämällä omat ja haastattelemiensa ihmisten kokemukset

Küttim päätyy pohtimaan ongelmia, jotka koskevat eristäytyneitä uskonnollisia yhteisöjä. Ongelmallista on jos yhteisössä ruokitaan käsitystä ympäröivästä yhteiskunnasta uhkana yhteisön olemassaololle tai jos valta-asemassa olevilta puuttuu kyky ja halu asettua kohteen tueksi edes vakavissa väkivalta- ja hyväksikäyttötapauksissa.

Alexandrova-Zorinan *Imperiets barn* kuvaa Ruotsin laiesta piittaamatonta venäjänkielistä varjomaailmaa. Kirja kertoo ruotsin kieltä taitamattomien, laillisesti tai laittomasti maassa oleskelevien rakennustyömiesten, siivoojien, kotiapulaisten, seksityöläisten ja sekatyöläisten selviytymiskeinoista, haamufirmoista, pikkurikollisista ja etno-mafiosoista. Varjomaailmassa tiedetään hyvin, että varjoissa pysyminen on usein ainoa vaihtoehto maastakarkotukselle.

Kertomukset paperittomien naisten kohtaloista seksuaalisen väkivallan uhan alla ja organisoidun rikollisuuden yhteyteen asetettuina koskettavat lukijaa monin verroin enemmän kuin kuvitteelliset tarinat. Henkilötarinat on kuvattu inhimillisesti, ilman moraliisointia ja jokseenkin rennolla otteella. Loppujaksoissa alkaa kuulua poliittisen journalistin ja aktivistin ääni. Tekstiin tulee enemmän organisaatioiden ja verkostojen kuvailua, painopiste siirtyy Pohjois-Kaukasiaan, Syyriaan ja spekulatioihin Venäjän valtakoneiston kansainvälisistä ja uskontopoliittisista ulottuvuuksista. Lopussa käy myös ilmi, että puhe yhdestä yhtenäisestä venäjänkielisestä rinnakkaisyhteiskunnasta Ruotsin maaperällä on liioittelua.

Alexandrova-Zorina ei selittele kirjoittamisensa motiiveja eikä ehdotele ratkaisuja tukalissa oloissa elävien ihmisten tilanteen parantamiseksi. Kiinnostavaa olisi lukea myös keinoista, joilla kuilua valtaväestöön voidaan kuroa umpeen. On laiha lohtu, että myös rinnakkaisyhteiskunnissa löytyy ihmisoikeusaktivisteiksi identifioituja. Oikeutta vain haetaan ja otetaan hieman eri keinoin kuin valtakulttuurissa.

Küttimin ja Alexandrova-Zorinan teemat ovat rankkoja. Molemmissa kirjoissa rinnakkaisyhteiskunnan ominaispiirteiksi hahmottuvat ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen näkökulmasta kyseenalaiset toimintatavat, miehiset valtarakenteet, vinoutunut käsitys sukupuolirooleista, pakottaminen ja alistuminen, pelottelu ja pelko yhteisön ulkopuolelle joutumisesta.

Kirjat ovat ajankohtaisia myös suomalaisessa keskustelussa ja kiinnostavaa luettavaa nimenomaan toisiaan täydentäen. Rinnakkaisyhteiskunnat eivät ole uusi ilmiö. Kaikki venäjänkieliset eivät kuulu lainsuojattomien varjomaailmaan. Uskonnolliset yhteisöt voivat olla muutakin kuin turvasatamia.

Suomen ortodoksien kirkon historiasta, nykyasemasta ja tulevaisuuden haasteista kiinnostuneille reportaaseista löytyy muutamia mielenkiintoisia rajapintoja. Küttimein reportaasi haastaa lukijan pohtimaan mitä tosiasiallisia ulospääsytyn mahdollisuuksia uskonnollisten yhteisöjen katveessa hyväksikäytetyillä on. Suomessa tilanne on lasten kannalta muodollisesti sikäli hyvä, että ilmoitusvelvollisuus suoraan poliisille epäilyissä lapsen seksuaalisen hyväksikäytöstä on vuodesta 2012 asti kirjattu lakiin ja ulotettu koskemaan myös uskonnollisia yhteisöjä. Katolista kirkkoa ravistelleet hyväksikäyttöskandaalit pistävät miettimään, missä suomalaisissa yhteisöissä tällaisia ongelmia esiintyy ja miksi esimerkiksi katolinen kirkko Suomessa on niiltä välttynyt. Küttimein nostaa esiin myös kysymyksiä siitä, mitä keinoja yhteisöillä on puolustautua perättömiä ilmiäntoja, valemuisvoja tai laadultaan ala-arvoisia tutkimuksia vastaan.

Alexandrova-Zorina toteaa lakonisesti Venäjän ortodoksisen kirkon tehneen yhteistyötä vallanpitäjien kanssa jo tsaarinajan Venäjällä ja Neuvostoliitossa ja tekevän niin edelleen. Kirkon palvelijoiden kuvataan keränneen vallanpitäjien käyttöön tietoja toisinajattelijoista ja ilmiäntaneet ihmisiä rippisalaisuudesta piittaamatta. Venäjän ortodoksisen kirkon alaisuudessa maan rajojen ulkopuolella toimivien noin 100 seurakunnan ja 40 luostarin todetaan tarjoavan erinomaisen suojan niille, jotka haluavat tehdä venäjämielistä sotapropagandaa maan rajojen ulkopuolella.

Kirjat luettuaan alkaa vastapainoksi kaivata puheenvuoroja turvallisista, hyvin toimivista, lastensuojelulain ja työsuojelulain pykälät tuntevista ja niitä noudattavista, ympäröivän yhteiskunnan kanssa rehdisä ja rohkeassa vuorovaikutuksessa elävistä hengellisistä yhteisöistä.

Päivi Billie Gyntner